

ТРИ ЈАБУКЕ С НЕБА ПАДОШЕ

(одломак)

Део први

Ономе, који је видео

1. глава

У петак, одмах након поднева, када се сунце, преваливши преко високог зенита, учтиво закотрљало према западном крају долине, Севојанц Анатолија се спремила да мре.

Пре него што ће отићи на онај свет, пажљиво је залила башту и кокошкама усула резервне количине хране, ко зна када ће комшије пронаћи њено беживотно тело, па и неће ваљда живина да иде гладна. Затим је придигла поклопце буради за кишницу што су стајала испод одводних жлебова – да у случају неочекиване олује бујице воде што се сливају одгоре не би подривале темеље куће. Потом је претражила кухињске сталаже, сакупила све неискоришћене залихе (зделице с маслацем, сиром и медом, крајак хлеба и половину барене кокоши) и однела их у прохладни подрум. Из шифоњера је извукла све „смртно“: скривену вунену хаљину са белим чипканим оковратником, дугачку прегачу са пуним везом извезеним џеповима, папуче равног ђона, дебеле плетене чарапе (читав живот су јој зебле ноге), пажљиво опран и испеглан доњи веш, а такође и прабакине бројанице са сребрним крстићем; Јасаман ће се досетити да јој те бројанице стави у руку.

Одећу је одложила на најоучљивије место у дневној соби, на тешки сто од храстовине, прекривен платненим малим столњаком (уколико се подигне руб тог столњака, могу се уочити два дубока, јасна трага од ударца секире), у свежањ „смртног“ ставила је коверат с новцем (за трошкове сахране), из комоде извукла стару мушему и отишла у спаваћу собу. Тамо је припремила постељу, мушему расекла напола, на чаршаф прострла једну половину, легла, покрила се другом половином, преко навукла прекривач, прекрстила руке на грудима, промешкољила се потиљком, удобно се намештајући на јастуку, дубоко уздахнула и затворила очи. Затим је одмах устала, широм отворила оба прозорска окна, подупрла их саксијама с геранијумима да се окна не затворе и поново легла. Сад је могла да буде мирна да душа што је напустила њено пролазно тело неће изгубљено тумарати по соби. Ослободивши се, одмах ће одлепшати кроз отворен прозор, у сусрет небесима.

Такве скрупuloзне и детаљне припреме имале су веома значајан и тужан повод; ево већ други дан како Севојанц Анатолија крвари. Угледавши на доњем рубљу нејасне

смеђе флеке, најпре се запрепастила, затим их је пажљиво и детаљно проучила и, уверивши се да је то заиста крв, горко се расплакала. Но, постидевши се свог страха, прекори себе и брзо обрису сузе рубом повезаче. Зашто плакати ако се суђено не може избећи. Свако има своју смрт, некоме она гаси срце, некоме, исмевајући се, одузима разум, а њој је, по свој прилици, припало да оде од губитка крви.

Анатолија није сумњала у то да је болест неизлечива и галопирајућа. Па није тек тако захватила најбескориснији и најбесмисленији део њеног тела, материцу. Као да је наговештавала да је то казна која ју је сустигла јер није била у стању да испуни своју најважнију сврху: да роди децу.

Забранивши себи да плаче и ропће, и самим тим помиливши се с неизбежним, Анатолија се зачуђујуће брзо смирила. Претурила је сандук за постелину, извукла стари чаршаф, разрежала га на неколико делова, направила нешто налик на улошке. Али до вечери су лучења постала толико обилна да се чинило да је негде унутра у њој пукла велика и неисцрпна вена. Морала је да употреби оне мале резерве вате које је имала у кући. Пошто је вата претила да се убрзо потроши, Анатолија је распарала ивицу прекривача, одатле извадила неколико праменова овчје вуне, пажљиво је пропрала и прострла да се суши на прозорској дасци. Наравно, могла је да оде код Шлапканц Јасамане која живи у комшилуку и од ње затражи вату, али Анатолија то није учинила; а шта ако не издржи, расплаче се и другарици исприча о својој смртоносној болести. Јасаман би се истог часа узнемирила, одјурила би код Сатеник, та би у долину послала хитан телеграм за кочијом хитне помоћи... Анатолија није имала намеру да иде по лекарима да је они муче болним и бескорисним терапијама. Решила је да умре чувајући достојанство и смиреност, у тишини и миру, унутар зидова свога дома, у коме је проживела свој тежак и узалудан живот.

Легла је касно, дуго је разгледала породични албум, лица рођених што су пала у заборав, под слабашним осветљењем петролејке изгледала су нарочито тужна и замишљена. Ускоро ћемо се сусрести, шапутала је Анатолија, милујући сваку фотографију прстима огрубелим од тешког сељачког рада, ускоро ћемо се видети. Без обзира на потиштено и забринуто стање духа, заспала је лако и преспавала све до јутра. Пробудила се од нервозног кукурикања петла: живина се унезверено врзала по кокошињуцу, с нестрпљењем очекујући тренутак када ће је пустити да се прошета по баштенским лејама. Анатолија је пажљиво ослушкивала себе. Своје стање је дефинисала као сасвим подношљиво – уколико се не рачунају пробадања у крстима и лака вртоглавица, као да јој ништа није ни било. Пажљиво се придигла, отишла до клозета, с некаквим љутим задовољством утврдила је да крви има још више. Вратила се у кућу, од праменова вуне и парчета тканине направила је уложак. Уколико се тако настави, до сутра ујутро ће из ње истећи сва крв. Значи да до још једног рађања сунца у њеном животу једноставно може да не дође.

Стајала је неко време на веранди, сваком ћелијом упијајући нежну јутарњу светлост. Свратила је код комшинице, да се поздрави и да чује како је. Јасаман је започела велико прање: управо је на дрвену пећ приставила тешки лонац с водом. Док се вода загревала, попричале су о свему и свачему, претресле свакодневне послове. Ускоро ће сазрети дуд, требаће да се тресе, да се сакупљају плодови, од једног дела да се

кува сируп, други део да се суши, а трећи да се остави да зри у дрвеном бурету, како би се затим употребио за домаћу ракију од дуда. Па и за коњски штавелъ је већ лагано време, за недељу, две биће касно: на врелом јунском сунцу трава брзо постаје сува и хрпава и неупотребљива за храну. Анатолија је отишла од другарице када је вода у лонцу прокључала. Сада може да буде мирна, Јасаман је се неће сетити до сутра ујутро. Док опере веш, док га уштирка, испере у вешплаву, распостре да се суши на сунцу, сакупи, опегла. Тек ће касно предвече завршити. Тако да ће Анатолија имати довољно времена да тихо оде на онај свет.

Умирена том околношћу, јутро је провела у лаганим свакодневним пословима и тек после поднева, када се сунце, преваливши куполу неба, послушно закотрљало ка западном делу долине, легла је да умире.

Анатолија је била најмлађа од три ћерке Севојанц Капитона и једина из читаве његове породице која је успела да доживи поодмакле године. Нечувено – у фебруару се спремао педесетогодишњица, за њене најближе нечувена цифра.

Своје мајке се слабо сећала; умрла је када је њој било седам година. Имала је бадемасте очи необично златасте нијансе и густе увојке боје меда. Звала се веома хармонично са својом спољашњошћу – Воске.¹ Мајка је своју чаробну косу плела у тешку кику, помоћу укосница је умотавала у тешки чвор на потиљку и ишла помало забачене главе. Често је прстима прелазила преко врата, жалила се да јој се врат кочи. Једном годишње отац би је сместио крај прозора, пажљиво би јој рашчешљавао косу и уредно је скраћивао до струка; мајка није дозвољавала да је сече више. И ћеркама никада није секла кике; дуге косе је требало да их сачувају од проклетства које је над њима кружило ево већ осамнаест година, од времена када се она удала за Севојанц Капитона.

Заправо, требало је да се за њега уда њена старија сестра, Татевик. Татевик је тада имала шеснаест, и четрнаестогодишња Воске, друга девојка за удају у великој породици Агулисанц Гарегина, најактивније је учествовала у припремама за свечаност. По вековној традицији, коју су многа поколења Маријаца поштовала, после церемоније венчања свадбу су морали да одрже и у невестином дому, а затим и у кући младожење. Но главе породица Капитона и Татевик, два богата и поштована рода Маријаца, одлучиле су да обједине и организују једну велику свадбу на мејдану.² Све је обећавало свечаност, нечувену по обиму. Капитонов отац, одлучивши да задиви машту многобројних гостију, послао је у долину двојицу својих шурака, како би на свадбу позвали музичаре камерног позоришта. Ови се вратише уморни, али задовољни и објавише да су надмени музичари престали да се љуте (зар је могуће у село звати позоришни оркестар!) истог часа када су сазнали за дарезљив хонорар од две златне монете свакоме и у залихама хране за недељу дана, које су Капитонове шураци обећали да ће на таљигама допремити у позориште после свечаности. Татевикин отац припремао је своје изненађење – на свадбу је био позван најчувенији тумач снова у долини. За новчану накнаду од десет златника пристао је да се бави својим занатом током читавог дана, једино што је затражио јесте да му помогну да допреми опрему

¹ Златна (на јерменском). (Прим. њев.)

² Централни трг у мањим местима, место, где се људи окупљају. (Прим. њев.)

неопходну за посао: шатор, стаклене кугле на масивном бронзаном постољу, сто за гатање, широке софе, две саксије с разгранатом биљком опојног мириса досад невиђене врсте и необичне спиралне свеће од специјалних врста дрвета иситњеног у прах што су гореле по неколико месеци, ширећи око себе мирис ђумбира и мошуса, али нису догоревале. На свадбу је, осим Маријаца, било позвано пола стотине житеља долине, углавном су то били поштовани и имућни људи. О предстојећој свечаности, која је обећавала да ће се претворити у малтене спомена вредан догађај, писали су чак и у новинама, и то је била посебна почаст, јер раније штампа никада није писала о свечаностима унутар породице која није племићког порекла.

Но догодило се нешто што нико није могао да очекује: четири дана пре склапања брака невеста је у грозници пала у постељу, мучила се читав дан у страшном бунилу и, не долазећи себи, преминула.

На дан њене сахране над Мараном се, по свој прилици, отворила некаква друга-чија, тамна капија и наступиле су друге, супротне небеске силе, јер ничим другим осим помућењем није било могуће објаснити понашање глава две породице. Одмах након опела, кратко се посаветовавши, одлучили су да се свадба не отказује.

„Па неће ваљда трошкови да пропадну“, изјавио је за даћом штедљиви Агулисанц Гарегин. „Капитон је добар момак, радник је и учтив је, свакоме би било драго да добије таквог зета. Татевик је Бог узео себи, значи, тако је било суђено, грех је роптати на Његову вољу. Но, ми имамо још једну ћерку за удају. Тако да смо Анеса и ја одлучили да ће за Капитона поћи Воске.“

Нико није смео да приговори мушкарцима, и Воске, неутешној после губитка омиљене сестре, није преостало ништа друго него да се покорно уда за Капитона. Короту за Татевик одложили су за недељу дана. Направили су велику свадбу, бучну и веома обилну, вино и дудовача текли су у рекама, столови постављени под ведрим небом сламали су се од свемогућих јела, оркестар, одевен у тамне мундире и у ципелама изгланцаним до сјаја, свирао је полке и менуете, Маријци су се неко време напрегнуто навикавали на уху неуобичајену класичну музику, али затим, поштено се напивши, одусташе од пристојности и препустише се обичном сеоском плесу.

У шатор тумача снова мало ко је долазио; гостима, распомамљеним од изобиља хране и пића, није било до тога. Воске је ту довукла узнемирена тетка, када је девојка, увребавши погодан моменат, у две речи испричала сан који је сањала уочи венчања. Тумач снова био је сићушан, модрикасто-мршав и невероватно, чак застрашујуће ружан старац. Показао је руком Воске где да седне; она претрну, угледавши мали прст његове десне руке: дугачак, много година несечен таман нокат што се савио попут заграде, обавио се око јагодице прста и растао уз длан, у правцу искривљеног ручног зглоба, паралишући покрете читаве шаке. Тетку је старац без пардона удаљио из шатора, наредио јој је да дежура крај улаза, а сам је сео преко пута Воске, широко раширивши ноге у необичним шалварима и обесивши дуге танане шаке међу колена, и у тишини се загледао у Воске.

„Сањала сам сестру“, одговорила је девојка на његово непостављено питање. „Стала је окренута леђима, у лепој хаљини, са бисерном нити уплетеном у кику. Хтела сам да је загрлим, али ми она није допустила. Окренула се према мени, остарелог

лица, сва у борама. И уста таква... као да у њима нема језика. Заплакала сам, а она оде у ћошак собе, испљуну некакву тамну течност себи у длан, пружи ми га и рече: 'Нећеш бити срећна, Воске.' Преплашила сам се и пробудила. Но најстрашније се десило после, кад сам отворила очи и схватила да се сан наставља. Било је време пред уранак, петлови се још нису огласили, кренула сам да попијем воде, случајно сам погледала горе у плафон и у кровном прозору угледала тужно лице Татевик. Она збаци свој венчани венац с пелерином са главе мени право пред ноге и нестаде. А венац и пелерина, дотакавши под, растворише се у прах."

Воске тешко зајеца, размазујући по образима црну боју за трепавице – једину шминку, коју су користиле жене Марана. Из разреза свилене свечане хаљине извезене скупоценом чипком и сребрним новчићима помалале су се њене нежне детиње шаке, на слепоочници се узнемирено трзала плавичаста немоћна жилица.

Тумач снова се гласно огласи, испуштајући протегнути издах који раздражује слух. Воске замре и преплашено упре поглед у њега.

„Послушај ме, дете“, шкрипугавим гласом рече старац, „нећу ти тумачити сан, нема никаквог смисла, свеједно се већ ништа не може променити. Једино што ћу те саветовати, немој никада да сечеш косу, нека ти она увек прекрива леђа. Сваки човек има нешто што га штити. Ја имам“, уто он пред носом Воске замаше десном руком, „нокат малог прста. А ти, по свој прилици, имаш косу.“

„Добро“, прошапута Воске. Сачекала је још мало, надајући се још некаквим упутствима, но тумач снова није нарушио своје суморно ћутање. Тада се она придигну да крене, но, прикупивши снаге, натера себе да га упита: „А ви не знате зашто баш косу?“

„Не могу то знати. Али ако ти је бацила венчани венац с главе, значи да је желела да прикрије оно што може да те сачува од проклетства“, не скрећући поглед са свеће што се димила, одговори старац.

Воске из шатора изађе с помућеним осећањима. С једне стране, није више била толико узнемирена, јер је део своје узнемирености оставила тумачу снова. Но, истовремено није је напуштала ни мисао да је она морала, иако не из зле намере, али ипак је морала покојну сестру у очима туђинца да прикаже скоро као вештицу. Кад је пророчанство старца препричавала тетки што је од нестрпљења цупкала у месту крај шатора, ова се из неког разлога неописиво обрадова:

„Најважније је да немамо чега да се плашимо. Уради тако како те је он саветовао и све ће бити у реду. А душа Татевик ће четрдесетог дана напустити нашу грешну земљу и оставиће те на миру.“

Воске се вратила за свадбени сто, до новопеченог мужа, и бојажљиво му се осмехнула. Овај се збунио, осмехнуо јој се уместо одговора и наједном се јарко зацрвенео; без обзира на по патријархалним мерилима солидан узраст од двадесет година, Капитон је био веома стидљив и снисходљив младић. Пре три месеца, када је у породици почело да се говори о томе како је време да се жени, муж старије сестре му је приредио поклон: одвезао га је у долину и платио му ноћ у јавној кући. Капитон се поприлично збуњен вратио у Маран. Не може се рећи да му ноћ задовољстава, проведена у загрљајима јавне жене што је мирисала на ружину водицу и каранфилчић није пријала. Пре ће бити супротно – био је ошамућен и опчињен оним исцрпљујуће врелим нежностима

којима га је она штедро обасула. Но нејасан осећај гађења, лагана мучнина, која се код њега јавила истог трена кад јој је уловио израз лица (увијајући се, попут змије, испуштајући пригушене јецаје и мазећи га вешто и страствено, успевала је да сачува такав безосећајан, камен израз лица, као да није водила љубав, већ обављала нешто потпуно свакодневно), нису му давали мира. Са за своје године својственом, несмотреном журбом, закључивши да је такво прорачунато-бестидно понашање карактеристично за постелеу сваке жене, ништа добро од брака није очекивао. Управо зато, кад му је отац саопштио да после смрти старије ћерке Агулисанц Гарегина мора да се ожени млађом, Капитон је само ћутке климнуо главом у знак сагласности. У чему је разлика с којом се оженили? Све жене су у суштини лажљиве и неспособне за искрена осећања.

Ближе вечери, кад су конобари почели да служе пикантне сочне комаде запеченог бута и растреситу просену кашу са чварцима и прженим луком, припити пријатељи су уз пискаво завијање зурле и одобравајућу буку гостију одвели младенце у спаваћу собу и тамо их закључали резом, обећававши да ће их ујутро пустити. Оставши насамо са мужем, Воске горко заплаче, но, кад јој се Капитон приближио да је загрли и утеши, она га није одгурнула, већ напротив, припила се уз њега и истог трена се умирила; само је јецала и смешно шмрцала.

„Плашим се“, подиже она ка њему уплакано лице.

„И ја се плашим“, једноставно одговори Капитон.

Тај простодушан, али по својој искрености и дирљивости проницљив дијалог, изговорен стидљивим шапатам, повезао је њихова млада и љубави гладна срца нераздвојно и заувек. Већ због тога, у постели, стискајући уз груди младу супругу и са захвалношћу ловећи сваки њен покрет, сваки уздах, сваки нежан додир, Капитон је горео од стида јер се усудио да је упореди са женом из долине. Воске је у његовим загрљајима блистала и пресијавала се, попут драгог камичка, грејала је и испуњавала смислом све оно што га је окруживало, од сада и заувек постала је све оно најдрагоценије што има и што ће икада имати у свом животу.

Након недељу дана, кад су Агулисанц Гарегин и његови шураци, гологлави и неми, од главе до пете одевени у црно, заклали три чистокрвна телета, обарили месо без соли и разнели га селом на великим послужавницима – људи су отварали врата и у тишини узимали порцију предодређену за сваки дом (кад ти служе месо жртвене животиње не сме се разговарати), Воске је прозоре спаваће собе застрла непровидном тканином и одлучила да до краја живота носи црнину за сестром. Мучила је себе бескрајним постовима и у цркви проводила дуге вечери, молећи се за покој душе Татевик и молећи је за опроштај, а у жалосној пратњи мајке, невеста и тетка једном недељно посећивала је гробље, да обиђе сестрин гроб. Светло и тамно доба дана као да су за њу заменили места: ноћу је волела и грејала попут сунца, а дању се претварала у суморно и жалосно биће. Татевик јој више никада није дошла у сан и та чињеница ју је чинила веома тужном. „Није ми опростила, иначе бих је сигурно сањала још једном“, гутајући сузе, поделила је Воске своја осећања с мужем.

Како би некако одвукао жену од тужних мисли, Капитон јој је предложио да се позабави опремањем куће коју су добили после свадбе. Раније су у тој кући боравили његова неудата тетка и бака, бабо Мане, али су се сви они преселили код Капитоновог

оца, оставивши младима солидну, повелику и тамну, али погодну и пријатну кућу с великом дрвеном верандом, високим чардаком и негованим воћњаком. Воске је категорички одбијала да се пресели, јер се кућа налазила на другом крају Марана. Но Капитон је био упоран; живећи далеко од родбине која тугује, мање ће се присећати сестре и пре ће се помирити с горчином губитка.

Тешка срца попустивши пред наговорима мужа, Воске се, за себе неочекивано, заинтересовала за ново занимање и тако се ревносно латила посла да је чак у долини наручила неколико часописа за ентеријер. Пажљиво проучивши њихов садржај, изабрала је трпезарију од модерне хрстовине: овални сто за ручавање, четири широке софе пресвучене тамнозеленим сомотом, тридесет столица (мора да буде много седећих места, јер ће кућа увек бити пуна гостију) и неколико креденаца украшених фином резбаријом с високим стакленим крилима, где ће моћи да се склони китњастим сервис за двадесет четири особе и мноштво другог посуђа које су од гостију добили као поклон за свадбу. Столар Минас, који је на себе преузео да направи исти такав намештај, морао је да унајми двојицу шегрта, уз своју тројицу, како би све успео до одређеног рока; Воске је већ била трудна с првим дететом и желела је да заврши с уређењем дома пре његовог рођења. Време до порођаја проводила је уз ручни рад; заједно с мајком извезла је неколико столњака и прекривача, два комплета постељине, опрему за новорођенче и одећу за крштење бебе. Сваке недеље, после ритуалног обиласка гробља, навраћала је у Минасову радионицу да преконтролише посао. Минас је уздисао и мрштио се, али је ћутке трпео њене посете; истина, брзо би је испратио кући, мотивишући је тиме да жени, нарочито у другом стању, не приличи да буде у радионици прожетој мирисом отровног лака и мушког зноја. Но, посете радионици нису биле узалудне. Намештај је био готов на време, и тек што је средила кућу и прославила усељење, Воске је у порођајним боловима пала у постељу. Након двадесет четири сата своје Капитону је подарила кћи, коју су назвали Назели. Након две године родила се Саломе, а још након годину и по најмлађа, Анатолија.

Нежна и предусретљива према мужу, Воске је била шкрта на речима и веома суздржана с ћеркама; Анатолија није могла да се присети да их је називала речима од миља или да их је стално обасипала пољупцима, као што су то чиниле друге мајке. Никада их није хвалила, али ни грдила. Уколико јој се нешто не би свидело, ћутке би стискала усне или пак подизала обрве. Тих високо подигнутих обрва девојчице су се чувале више од сталног гунђања веома старе бабо Мане, једине из породице која је преживела страшни земљотрес што је са земље однео у бездан западно раме Маниш-кара. Та невоља се десила оне године кад је требало да се роди Саломе. Бабо Мане се преселила код њих како би помагала око мале Назели; мучена тешким нападима мучнине Воске је било тешко да изађе накрај с немирним дететом. Невоља је банула попут леденог децембарског поднева: земља под ногама задрхта, ускомеша се, забриди; отегнуто, са завијањем што леди душу, раздружи раме Маниш-кара и сручи се у провалију, повлачећи за собом куће с помоћним просторијама и двориштима која су грцала у урлицима људи, и ситну стоку и живину која је, предосећајући невољу што се приближава, губила разум у шталама и стајама и узалудно покушавала да привуче пажњу и упозори домаћине.

Преживели део села претрпео је удар стихије храбро и с достојанством: људи су одслужили службе за упокојење душе у маленој капелици (Црква Григора Лусаворича³ која се налазила на крају села сручила се у провалију) и разишли се по кућама да појачају зидове прекривене дубоким пукотинама и наместе оборене кровове, да доведу у ред оборене и разбацане ограде од коља. Тада се још нису заподенули разговори о томе како се треба преселити у релативно безбедне долине; такви разговори водили су се много касније. После земљотреса мејдан је опустео; тамо се никада више нису организовали бучни празници и народна весеља. Неколико пута су по старој навици из долине долазили Цигани, причали су да је део оборених кућа бујица однела далеко на запад и донела их до туђих села, и да су људи, који су живели у тим домовима, читави и неповређени, али да се никада неће вратити јер им је преживљени страх одузео памћење и они не знају да су некада живели на врху прекривеном вековном шумом и благотворним планинским пашњацима. Цигане су са захвалношћу слушали, поклањали су им свакојаку старудију и дроњке, и пуштали их с миром, искрено се надајући да говоре истину и да су несрећни житељи западног крила Маниш-кара заиста живи. И чак то што су они сада говорили на туђим језицима и носили другачију одећу није имало никаквог значаја, на крају крајева, небо је свуда подједнако плавичасто, и ветар дува као и у крају у коме си имао среће да се родиш.

Цигани су још неколико пута долазили, а затим су престали; први су осетили долазак нове катастрофе и једном су једноставно нестали, у тишини и заувек, растворивши се у врелој сумаглици подневног сунца, ослепљујуће златној, попут оних новчића којима су трговали у вашарске дане на мејдану, ухваћени за руку због ритуалног прекршаја лоповлука.

Анатолија се родила у ноћи њихове последње посете селу. Бабо Мане је управо код комшинице одвела старије праунуке како би се изнурена Воске одморила после тешког порођаја, а поред, под мајчиним боком, брижно умотана у топло ћебе, спава-ла је сићушна Анатолија – једина од ћерки Севојанц Капитона, плунута свој тамнопути деда; одатле су и њихов род назвали Севојанц, јер „сев“ у преводу с маријског значи „црни“. Циганка, пуначка и ниска жена с једва приметним ожиљком на левом образу, слободно уђе у кућу, нигде се не заустављајући, прође кроз све собе, без куцања завири код Воске; ова се уплаши, придиже на лакат, покри дете. Циганка начини умирујући гест руком: не плаши се, нећу ти ништа лоше учинити; приђе кревету, загледа се у дететово лице.

„Како ћеш је назвати?“

„Анатолија.“

„Лепо је.“

Она се исправи, придигне крај ћебета и чаршав, покупи своје шарене сукње с воланима, седе, попут мушкарца раширивши ноге, и између ногу обеси танане издужене шаке. Њена поза се учини Воске нејасно позната, неко јој је већ говорио важне речи седећи исто тако, ослонивши се лактовима на размакнута колена, но, ко заправо, она из неког разлога није могла да се присети; као да су јој покретом руке избрисали сећање.

³ Григорије Просветитељ. (Прим. ѿрев.)

„Нећемо се овде више вратити, никада. Дај ми од свог накита оно чега би желела да се решиш. Тако треба да буде“, споро изговори Циганка. Глас јој је био промукао, од дувана, често се прекидао на крају речи, као да није имала даха да их изговори докраја.

Воске није чак ни пало на памет да се успротиви незваној гошћи: било је у њеној усредсређености и тешком погледу и изразу лица нешто што је приморавало да се према њој односиш с неприкосновеним поверењем. Стога је уобичајеним покретом руке извукла дугу медену косу, тако јој није сметала да лежи, прекрстила руке на грудима и замислила се. Имала је мало накита и све су јој поклонили рођени погинули у земљотресу. Да јој да нешто од тога било би исто као да се одриче сећања.

„Отвори горњу фиоку комоде, тамо је кутијица с накитом. Сама изабери нешто“, после кратког колебања, најзад одлучи Воске.

Циганка тешко устаде, намести крај чаршава и ћебета, извуче фиоку, гурне у њу руку, не гледајући извуче некакав накит, сакри га под мишку и крене ка излазу.

„Зашто се више нећете вратити?“, заустави је Воске питањем.

Циганка се дохвати кваке на вратима.

„То ти не могу рећи.“

Помало се поколебавши, додаде: „Зовем се Патрина.“

Воске је желела да јој каже своје име, али је Циганка одсечно одмахнула главом: нема потребе. Затим се пажљиво умотала у топлу мараму, кратко климну главом и изашла. Чим су се врата за њом затворила, Воске се завртело у глави. Наслонила се на јастук, неко време тако лежала затворених очију како би зауставила напад мучнине и, неочекивано за себе, заспала. Пробудила се потпуно убеђена да је посету Циганке сањала, међутим, отворена фиока комоде говорила је супротно. Замолила је бабо Мане да јој принесе кутијицу са накитом – недостајао је тежак сребрни прстен са светлоплавим аметистом. Био је то бакин прстен који је по праву наслеђа требало да припадне њеној старијој унуци, Татевик. Но, доспео је до Воске.

(С руској њрвела **Мелина Панаојовић**)